PAPER - 4

MT

2017 .... 1100 **Seat No.** | | | | | | | |

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - I PAPER - IV

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

	★ प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । अन्तजार्लम् ज्ञानवृद्धिकरः वरः, यतः **तत् अस्मासु सर्वविधं संज्ञापनं वितरति ।**	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । आर्थिकमन्दायने **सङ्गणकीयवाणिज्यम्** वरदानम् अस्ति।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । अन्तर्जालमेव प्राचीनकालस्य कल्पवृक्षः। - **असत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	सन्धिविग्रहं कुरुत । मानवहितायैव - **मानवहिताय + एव** ।	१
II)	चतुर्थपदं लिखत ।	१
i)	आधुनिकः : अर्वाचीनः :: शीघ्रम् : **सत्वरम्** ।	
ii)	शापः : वरः :: सह : **विना** ।	
III)	गद्यांशात् चित्वा विशेषणं लिखत । **सर्वविधम्** संज्ञापनम् । **विविधविषयकाणि** नानाकार्याणि ।	१
IV)	**प्राचीनकाले, अर्वाचीनकाले, अस्मासु, मन्दायने**	१
ब)	**गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	विविधसमस्यानां निराकरणार्थं भिक्षवः गौतमबुद्धं प्रति गच्छन्ति, यतः **भगवान् सुगतः एवास्माकं पिता इति भिक्षवः मन्यते स्म ।**	
II)	कः कं वदति । **भगवान् बुद्धः भिक्षुं** वदति।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत । भिक्षुणा पुरातनपादपाशिनः उपधानं कृतम् । - **अयोग्यम् ।**	१

२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।	१
i)	जातमतः = **जातम्** + अतः ।	
ii)	मयेति = **मया** + इति ।	
II)	समूहेतरपदं चित्वा लिखत ।	१
i)	तथागतः, भिक्षुः, सुगतः - **भिक्षुः** ।	
ii)	शयनीयम्, जीर्णम्, पुरातनम् - **शयनीयम्** ।	
III)	**विशेषण-विशेष्ययोः मेलनं कुरुत ।**	१
	(अ / ब) (1) जीर्णानि – **चीवराणि ।** (2) विख्यातः – **बौद्धविहारः।**	
IV)	**उषित्वा, प्रणम्य, आकर्ण्य, श्रुत्वा** ।	१
३.	**पृथक्करणम् ।**	
	यथाक्रमं घटनाः लिखत ।	२
i)	**भगवन्तं प्रति गमनम् ।**	
ii)	**नूतनचीवराणां कृते प्रार्थना ।**	
iii)	**पुरातनचीवराणां सदुपयोगविषये कथनम् ।**	
iv)	**नूतनचीवराणां प्राप्तिः ।**	
क)	**गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । लद्दाखप्रान्तादपि नैके खगाः अत्र आगच्छन्ति, यतः **तत्र हिमसमयः वर्तते ।**	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । **केवलदेवराष्ट्रीयोद्याने विविधस्वरूपाणां खगानां कृते विविधप्रकाराणि स्थलानि निर्मितानि ।**	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । केवलदेवराष्ट्रीयोद्यानं द्रष्टुं द्वित्राः दिनाः पर्याप्ताः । - **असत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	पूर्वपदं लिखत ।	१
i)	जलपक्षिणोऽपि - **जलपक्षिणः** + अपि ।	
ii)	देशान्तरादपि - **देशान्तरात्** + अपि ।	

Inner table for III):

	अ	ब
(1)	जीर्णानि	**चीवराणि ।**
(2)	विख्यातः	**बौद्धविहारः।**

II) गद्यांशतः विलोमपदे चिनुत । १

i) सुखकरम् × **दुःखकरम् ।**

ii) यान्ति × **आयान्ति ।**

III) विशेषण-विशेष्ययोः मेलनं कुरुत । १

	अ	ब
(1)	विविधप्रकारकाः	**कौञ्चाः**
(2)	विशालम्	**वनम्**

IV) गद्यांशे आगते २ सप्तम्यन्तपदे - **वृक्षेषु, जलेषु, शीततौं, हिमसमये ।** १

३. **पृथक्करणम् ।** (पक्षिणां नामानि लिखत ।) २

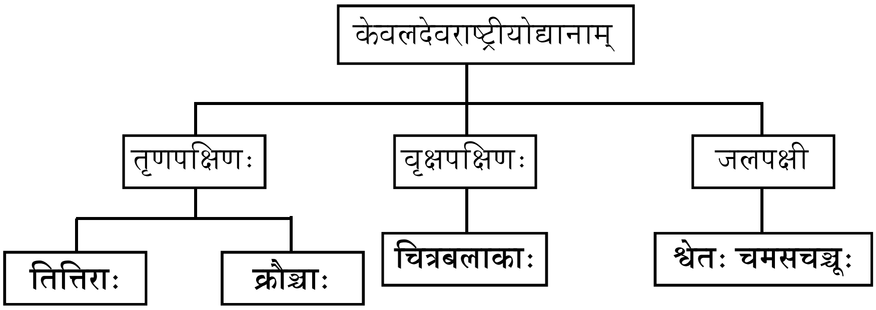

✶ द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. **अ) पद्यांशौ पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् ।** २

श्लोके आगतानि ईश्वरस्य विशेषणानि

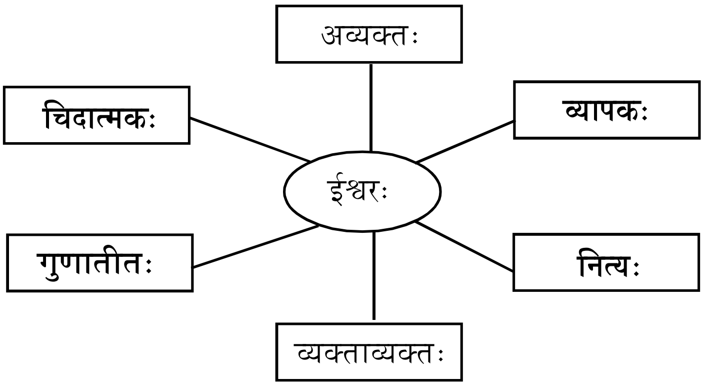

उ.२. **ब) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) विलोमशब्दौ चित्वा लिखत । १

i) दुःखम् × **सौख्यम् ।** ii) दुर्भाग्यम् × **सौभाग्यम् ।**

II) विशेषणं - विशेष्यानां मेलनं कुरुत । १

	अ	ब
(1)	मकरन्दतुन्दिलानाम्	**अरविन्दानाम् ।**
(2)	समुपागतवति	**मधुकरे ।**

२. **अन्वयपूर्तिः ।** २

परदुःखेषु **दुःखिताः**, दुर्लभेषु **निर्लोभाः**, **विपक्षेषु** क्षमावन्तः च **सन्तः** सुकृतपादपाः (इव)।

क) **द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।** ४

i) मुहूर्तं **ज्वलितं श्रेयो न च धूमायितं चिरम् ।**
मा ह स्म कस्यचिद् गेहे जनि राज्ञः खरो मृदुः ॥

ii) अङ्गेन **गात्रं नयनेन वक्त्रं न्यायेन राज्यं लवणेन भोज्यम् ।**
धर्मेण हीनं खलु जीवितञ्च चन्द्रं विना भाति तथा न रात्रिः ॥

iii) यो **यमर्थं प्रार्थयते यदर्थं घटतेऽपि च ।**
अवश्यं तदवाप्नोति न चेच्छ्रान्तो निवर्तते ॥

ड) **वृत्तनाम चिनुत ।** १

अस्य श्लोकस्य वृत्तनाम **इन्द्रवज्रा** इति ।

✶ तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।

उ.३. अ) **गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**

I) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । १

भीमरायः मैत्रम् आङ्ग्लभाषया प्रत्युत्ततार । - **असत्यम् ।**

II) एकपदेन उत्तरं लिखत । १

संस्कृतप्रस्तावः **नैकसांसदविरोधात्** न पारितः।

२. **पृथक्करणम् ।** २

संस्कृतवाक्
- **भारतीयसंस्कृतेः** मूलम् ।
- नैकगिरां **प्रसवित्री ।**
- सदैव विदुषां **मान्या ।**
- **राष्ट्रभाषात्वम्** अर्हति ।

	✶ चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।	
उ.४.	**यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**	
अ)	**परिच्छेदपूर्तिः ।**	
	मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा परिच्छेदं पुनर्लिखत ।	५
	अस्ति नर्मदातीरे पर्वतोपत्यकायां विशालः शाल्मलीतरुः । तत्र निर्मितेषु नीडेषु पक्षिणः वर्षास्वपि सुखेन निवसन्ति । अथैकदा धारासारैर्महती **वृष्टिः** बभूव । तदा तरुतले अवस्थितान् शीतार्तान् कम्पमानान् वानरानवलोक्य पक्षिभिरुक्तम् अस्माभिश्चञ्चुभिस्तृणानि **आहृत्य** नीडाः निर्मिताः । यूयं हस्तपादादिसंयुताः अपि किमवसीदथ । तच्छ्रुत्वा वानराः **क्रुद्धाः** । तैरालोचितम् एते नीडास्थिताः **सुखिनः** पक्षिणः अस्मान् निन्दन्ति। तद् भवतु वृष्टेः उपशमः । शान्ते पानीयवर्षे तैर्वानरैः वृक्षमारूह्य सर्वे **नीडाः** भग्नाः पक्षिणामण्डानि च अधः पातितानि। अत उच्यते उपदेशो हि मूर्खाणां प्रकोपाय न शान्तये ।	
ब)	**३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।**	५
	१. ज्ञानं महद् धनम् ।	
	सर्वधनेषु विद्याधनं श्रेष्ठं इति पण्डिताः मन्यन्ते। न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते इति भगवता श्रीकृष्णेन अपि भगवद्गीतायाम् उपदिष्टम्। ज्ञानेन एव मानवः उन्नतिं गच्छति। यद्यपि धनेन सः सर्वं क्रेतुं शक्नोति तथापि ज्ञानेन एव सः सुखं शान्तिं च अनुभवितुम् अर्हति। मानवः बुद्धिसम्पन्नः ज्ञानसम्पन्नः च अस्ति। अतः एव सः सदसद्विवेकबुद्ध्या योग्यं मार्गं विचिनोति ।अत एव क्षणे क्षणे ज्ञानसम्पादनमेव कर्तव्यम् ।	
	२. उद्यानम् ।	
	अस्माकं नगरे एकं विशालं रमणीयं च उद्यानं वर्तते। तत्र नैके वृक्षाः सन्ति । वृक्षेषु लताः शोभन्ते । लतासु विविधानि पुष्पाणि विलसन्ति । कुसुमानां सुगन्धः सर्वत्र प्रसरति । उद्यानस्य परिसरः मनोहरः भवति । नैके जनाः सायङ्काले अटनार्थमागच्छन्ति । उद्याने एकः उत्सः अस्ति। तथा च बालानां कृते विविधानि क्रीडनकानि अपि वर्तन्ते । सायंकाले बालाः तत्र आगच्छन्ति आनन्दिताः च भवन्ति। एतत् उद्यानं नगरस्य भूषणम् एव ।	
	३. बालकदिनम् ।	
	पण्डितजवाहरलालनेहरुमहोदयः अस्माकं प्रथमः प्रधानमन्त्री । सः नोव्हेंबरमासस्य चतुर्दशदिने अजायत । सः बालकेषु अतीव अस्निह्यत् अतः तस्य जन्मदिनं बालकदिनमिति मत्वा जनैः सम्पद्यते। अस्मिन् दिने बालकाः गौरवायन्ते । बालकाः कलिकाः इव इति मत्वा तेषां प्रति वात्सल्यं, स्नेहः प्रदर्शितव्यः इति तस्य दृढं मतं आसीत् । बालकाः भविष्यं राष्ट्रस्य इति नेहरुमहोदयस्य मतिः आसीत् ।	
क)	**संस्कृतानुवादः ।**	
	८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत ।	५
१)	**अहं** बालकानां नामानि न **स्मरामि** ।	
२)	खगाः वृक्षाणां **शाखासु** नीडानि रचयन्ति ।	

३) **व्याघ्राः** तृणं तथा वृक्षपत्राणि न **खादन्ति / भक्षयन्ति** ।

४) **न्यायाधीशः** अपराधिनम् **दण्डयेत् / दण्डयेत** ।

५) त्वं **तां वार्ताम्** अपठः वा? / अपि त्वया **सा वार्ता** पठिता ?

६) वृक्षाः तेषां **छायया** पथिकान् आनन्दयन्ति ।

७) यदि अहं **काशीं गमिष्यामि** तर्हि अहं संस्कृतस्य **बहूनि पुस्तकानि** आनेष्यामि/आनेष्ये । /
यदि अहं **काशीं गच्छेयं** तर्हि अहं संस्कृतस्य **बहूनि पुस्तकानि** आनयेयम्/आनयेय ।

८) वृक्षाः / द्रुमाः / पादपाः **पर्वते** रोहन्ति / वर्धन्ते ।

ड) वाक्यरचना ।

i) धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत । ३

१. बालकः **उद्यानं गच्छति** ।

२. राजा **याचकेभ्यः / याचकेषु** धनं **वितरति** ।

३. माता शिशुं **सङ्कटात् रक्षति ।**

४. बालकः **गणेशाय** मोदकम् **अर्पयति** ।

ii) अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत । २

१. अलं **चिन्तया ।**

२. ग्रन्थालये **बालानां** कृते स्वतन्त्रः विभागः अस्ति ।

३. भरतः **अयोध्यां** प्रति गच्छति ।

४. स्वस्ति **तस्मै ।**

✶ पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् - उपयोजनकौशल्यम् ।

उ.५. यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)

अ) क्रियापदरूपैः आवलिपूरम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	आज्ञार्थः	वर्तमानकालः	परोक्षः भूतकालः	विध्यर्थः	द्वितीयः भविष्यकालः	प्रथमः भूतकालः
या (२प.प.)	**यातु**	याति	**ययौ**	यायात्	**यास्यति**	**अयात्**
ज्ञा (९आ.प)	जानीताम्	**जानीते**	**जज्ञे**	**जानीत**	**ज्ञास्यते**	अजानीत

ब) नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	नाम	**नाम्नी - नामनी**	**नामानि**
तृतीया	**तन्तुना**	तन्तुभ्याम्	**तन्तुभिः**
षष्ठी	अस्य	**अनयोः - एनयोः**	**एषाम्**
द्वितीया	**सर्वम्**	**सर्वौ**	सर्वान्

क)	**धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३

कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
कथितः **खण्डिता**	**कृतवत्** **नीतवती**	**कर्तव्ये** **अनुकरणीया**	**विराजमानम्** **स्मरन्**

ड)	**समासाः ।**	
	विग्रहवाक्यानां समासनामभिः सह मेलनम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)	३
i)	महान्तः वृक्षाः । - **कर्मधारय समास**	
ii)	इच्छाम् अनुसृत्य । - **अव्ययीभाव समास**	
iii)	पीताः च कृष्णाः च । - **इतरेतर द्वन्द्व समास**	
iv)	न अभिद्रोहः । - **नञ् तत्पुरुष समास**	
v)	दुःखेन लभ्यन्ते इति । - **उपपद तत्पुरुष समास**	
vi)	जलविहगेभ्यः इदम् । - **चतुर्थी तत्पुरुष समास**	
vii)	महान् उदयः यस्य सः । - **बहुव्रीहि समास**	
viii)	चिन्तने मग्नः । - **सप्तमी तत्पुरुष समास**	
इ)	**वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	**भरतमुनिः नाट्यशास्त्रं विरचितवान् ।**	
ii)	**त्वं** प्रभाते पद्भ्या**मागच्छ** ।	
iii)	**यदा समाप्तम् अध्ययनं तदा** रॉथफिल्डमहोदयेन टागोरमहोदयेन सार्धं परिचयः कारितः।	
vi)	**अहं** कीर्तिकथाः **स्मरामि** ।	
फ)	**सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	साहित्ये **नव** रसाः सान्ति ।	
ii)	मम **षड्भिः** सहायकैर्वैद्यैः चिकित्सकरूपेण कार्यमारब्धम् ।	
iii)	देवक्याः **अष्टमम्** अपत्यं नाम भगवान् श्रीकृष्णः ।	
iv)	मम सखी दिनस्य **द्विवारम्** मम गृहम् आगच्छति ।	
	✶ षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।	
उ.६.	**अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।**	४
	Currently, the Sant Gadge Baba Cleanliness Drive has spread everywhere. This drive is extremely useful. Everybody knows the importance of cleanliness. However, not only the cleanliness of one's home, but public cleanliness as well, is aimed here. Friends,	

	we should all get together, participate in this drive and be its benefactors as well. No change occurs in a day. But a cleanliness drive adopted by various small groups everywhere, would gradually become successful.	
ब)	**संस्कृतपद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** What is the use of wealth for those who do not do charity? What is the use of knowledge for those who are overcome by hatred? What is the use of good looks for those who are devoid of virtues? What is the use of a family where all the people are characterless?	४
क)	**संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** भरत – If separation from the son was considered the same, why was I not sent to the forest? कैकेयी – Son, With you being at the maternal uncle's place, your separation was indeed natural. भरत – Then why were fourteen years advised? कैकेयी – Son, I, who desired to say 'fourteen days', ended up saying 'fourteen years' with a dejected mind. भरत – Indeed this wisdom is worth giving a thought !	४

** ** ** ** **